

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ДОРΟΣЛИХ

УДК: 159.92

Гальцева Тетяна Олексіївна

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, м. Дніпро (Україна)

Анотація. У статті представлено дослідження навчальної самоефективності різних категорій дорослих. Надане авторське визначення конструкту «навчальна самоефективність дорослого» як феномену самосвідомості, що характеризується суб'єктивним очікуванням успіху у навчальній діяльності, констатує якісні особистісні зміни, що відбуваються у процесі навчання, характеризує людину як суб'єкта власного розвитку, здатного ефективно застосовувати навчальні компетентності, вільно орієнтуватися в освітньому просторі для вирішення професійних та особистісних задач. Визначена структура конструкту.

За допомогою дисперсійного аналізу виявлено, що вік є значущим чинником, який неоднозначно впливає на розвиток показників (компонентів) навчальної самоефективності. З віком спостерігається зростання показників «Ціннісно-сислового відношення до навчальної діяльності (освіти)», «Відповідальності за навчання та саморозвиток» та зниження показників «Мотиваційно-цільової спрямованості у навчанні», «Впевненості у власній навчальній здатності», «Прогностично-рефлексивної здатності до навчання». У статті надані перспективи подальших досліджень конструкту.

Ключові слова: навчальна самоефективність дорослого, вікова динаміка, дисперсійний аналіз, різновікові категорії дорослих.

Актуальність теми дослідження. Освіта дорослих (*adult education*) є складовою неперервної освіти, проте, має притаманні лише їй особливості. Розвиток сучасного суспільства пов'язують з освітою дорослих, за допомогою якої люди розвивають свої здібності, удосконалюють професійну кваліфікацію, набувають необхідні компетентності.

Щоб стати професіоналом, дорослий

має опанувати новим мисленням, вміти ефективно оволодівати необхідною інформацією, досягати поставленої мети та бути суб'єктом власного розвитку. Домогтися цього можливо за умови розвитку самоефективності особистості, феномену, який є предиктором життєвого успіху людини, допомагає їй управляти поведінкою, бути продуктивною і результативною у діяльності та спілкуванні.

Переконання у власній ефективності (самоефективності), вважає А. Бандура, може сильно впливати на рівень досягнень індивіда, визначає силу і стійкість мотивації до діяльності, допомагає протистояти труднощам на шляху до мети, підвищує самоповагу. Люди з високим рівнем самоефективності, зауважує вчений, мають більший інтерес до освіти і професійних занять, навчання для них стає частиною життя і забезпечує їх основним джерелом особистісного зростання [1, с. 216].

Феномен навчальної самоефективності особистості відрізняється від розмаїття видів самоефективностей в інших сферах життєдіяльності. Він характеризує дорослого як суб'єкта навчання, що впевнений у власних навчальних здібностях, усвідомлює свою компетентність, уміє проектувати власний розвиток, психологічно готовий до самозмінення та самовдосконалення через освіту.

Сучасна психологічна наука потребує дослідження особливостей навчальної самоефективності різних категорій дорослих. Враховуючи актуальність та недостатню розробленість зазначеної проблеми, ми розробили авторський опитувальник «Навчальна самоефективність дорослого» за допомогою якого виявили особливості функціонування конструкту у різновікових категоріях дорослих.

Мета статті – висвітлення результатів дослідження вікових особливостей навчальної самоефективності різних категорій дорослих.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Конструкт самоефективності особистості досліджували зарубіжні вчені А. Бандура, Н. Бранден, А. Брушлинський, М. Єрусалем, М. Зіммерман, Дж. Роттер, Д. Майєрс, Дж. Мартінес-Понс, Р. Уайт, Н. Пезешкіан, М. Селігман, М. Шерер, Р. Шварцер та ін. Останнім часом феномен самоефективності привертає увагу російських і вітчизняних науковців Т. Вольфовської, Т. Левченко, С. Логінової, Л. Мальц, Л. Мірзаянкової, Н. Назаренко, І. Осадчевої, Н. Пов'якель, В. Солнцевої, А. Федосєєвої, Т. Хорошко та ін. Проблематика самоефективності в освітній сфері була об'єктом досліджень С. Богомаз, О. Бондарчук, Т. Гордєєвої, М. Гайдар, О. Ситникової, І. Сняданко, С. Чиркіної, О. Шепелевої, Д. Шапошник-Домінської та ін. Дослідники вивчали вплив самоефективності на процес навчання учнів, студентів, безробітних та людей поважного віку.

Ленц Е. Р. і Шортрідж-Багет Л. М. зазначають, що незалежно від попередніх досягнень або здібностей, високо-ефективні студенти працюють більше, довше зберігають наполегливість у випадку невдач, вони оптимістичні, мають нижчий рівень тривожності та швидше досягають успіхів. Академічна самоефективність позитивно впливає на пізнавальну активність і саморегуляцію. Студенти, які вірять, що вони здатні виконувати навчальні завдання, використовують бі-

льше когнітивних і метакогнітивних стратегій, ніж ті, що не вірять у власні навчальні здібності [8, с. 17].

У дослідженнях Л. Первіна і О. Джона самоефективність розглядалась у якості предиктора передбачення успіху на іспитах. Дослідники вважають, що занадто висока впевненість студентів у власних навчальних здібностях негативно впливає на якість їх підготовки. Такі студенти менш ретельно готуються до іспитів, ніж їх більш тривожні і не менш здібні одногрупники. Вчені зауважують, що для академічної успішності студентам краще мати помірну, але не надмірно високу і не надмірно низьку самоефективність [4].

Гордєєва Т. О. пов'язувала академічну самоефективність особистості зі специфікою домінуючої мотивації досягнення. Вона розглядала самоефективність у якості важливого когнітивного предиктора, що впливає на характер цілей та відношення до певної діяльності [2, с. 152].

Мірзаянова Л. Ф. досліджувала феномен самоефективності та його вплив на успішну адаптацію студентів до університетських вимог. На її думку, відчуття самоефективності пом'якшує негативні прояви в адаптації студентів, дозволяє успішно контролювати ситуацію. За її висновками, більше третини студентів першого курсу мають низький рівень самоефективності, що вказує на глибину кризи дидактичної адаптації, яку вони переживають. Лише після 10 місяців навчання у ВНЗ, підк-

реслює дослідниця, у студентів спостерігається підвищення самоефективності та вихід з кризового стану [3].

Крид П. А., Блоксом Т. Д. і Джонстон К. виділили ряд психологічних змінних, що пов'язані з самоефективністю і навчанням безробітних. Згідно з висновками науковців, організоване навчання та тренінгові технології позитивно позначаються на уявленні про власну ефективність апплікатів, однак, відношення їх до навчання значною мірою залежить від емоційного стану, самооцінки, рівня стресу, довіри та інших змінних [7].

Дослідник Бренан Р.Пейн та його колеги встановили взаємозв'язок між організованим навчанням, самоефективністю і пізнавальною активністю людей похилого віку. Людям у віці 60 та більше років пропонували вирішувати нестандартні завдання, що сприяли пізнавальному розвитку. У процесі експерименту особи з позитивними переконаннями та вірою в свої здібності виявляли пізнавальну активність і були наполегливими при вирішенні завдань, демонструючи поведінкову пластичність, кращі функції пам'яті та мислення, ніж їх однолітки, які мали низький рівень сприйняття власної ефективності. Науковці підкреслюють, що навчання підвищує самоефективність людей похилого віку, впливає не тільки на початкову пізнавальну активність, а й на довготривале підтримання пізнавального інтересу [9].

На думку дослідників О. Л. Луценко та

Д. О. Шапошник самоефективність літніх людей виявляється у: 1) позитивній оцінці пережитого досвіду; 2) лояльному ставленні до змін у власному фізіологічному стані і в соціальній позиції; 3) потребі і відкритості до придбання нових знань, вмінь, навичок та підтримці нормального функціонування психічних функцій; 4) потребі надавати допомогу і піклуватися про інших [6, с.89].

Отже, згідно з дослідженнями науковців самоефективність є предиктором академічних досягнень (у студентів), навчальної мотивації, наполегливості, цілеспрямованості, працьовитості, оптимістичності, стресостійкості, пізнавальної активності, покращує функції пам'яті та сприяє довготривалому підтриманню пізнавального інтересу (у людей похилого віку).

Виклад основного матеріалу. Навчальна самоефективність дорослого, на наш погляд, це феномен самосвідомості, що характеризується суб'єктивним очікуванням успіху, ефективних самозмін у навчальній діяльності. Він констатує якісні особистісні зміни, що відбулися в процесі навчання, характеризує людину як суб'єкта власного розвитку, здатного ефективно застосовувати навчальні компетентності, вільно орієнтуватися в освітньому просторі для вирішення професійних та особистісних задач. Розгортання навчальної самоефективності дорослого проходить певні етапи:

- усвідомлення необхідності вирішення життєвих та професійних задач за допомогою навчання;

- самооцінка здатності до рішення навчальної задачі (цілі);
- виникнення навчально-пізнавального інтересу, мотивації досягнення;
- довізначення навчальної цілі і постановка класу задач для її досягнення;
- прогнозування навчальних результатів та наслідків власних дій;
- інтенція мислення, волі, почуттів на ефективні навчальні дії та самозміння у процесі рішення навчальної задачі.

Навчальна самоефективність допомагає дорослому у професійній та особистісній самореалізації, сприяє конкурентоспроможності на сучасному ринку праці, соціальній адаптації та життєтворчості. Поштовхом до навчальної самоефективності стає незадоволеність індивідом наявним рівнем свого розвитку, необхідність вирішення професійних та особистісних задач за допомогою освіти.

Дослідження вікових особливостей навчальної самоефективності дорослих проходило у два етапи. На першому етапі з допомогою авторського опитувальника вивчався рівень загальної навчальної самоефективності дорослого та її складових: ціннісно-смыслового відношення до навчальної діяльності (освіти), впевненості у власній навчальній здатності, мотиваційно-цільової спрямованості у навчанні, прогностично-рефлексивної здатності до навчання, відповідальності за навчання та саморозвиток. У дослідженні взяли участь 436 осіб. Серед них – 104 студенти заочної форми навчання Дніпропетровського державного уні-

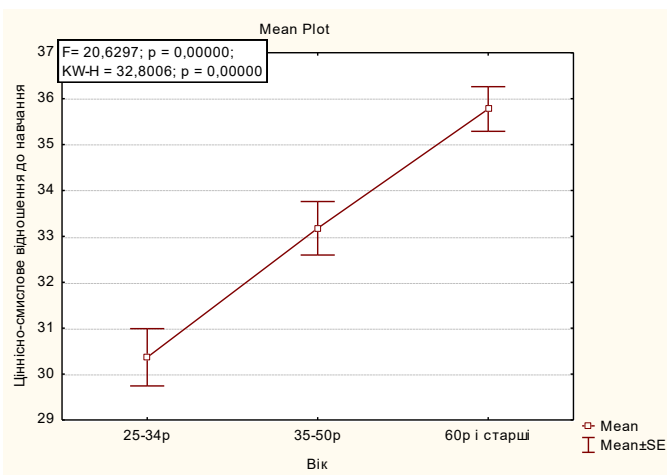
верситету внутрішніх справ, 104 вчителів області, що проходять перепідготовку у Дніпропетровському інституті післядипломної педагогічної освіти, 71 безробітний районних центрів зайнятості м. Дніпро, 76 працівника бізнес-структур компанії «АТБ-маркет», 82 слухача «Університету третього віку». У результаті дослідження виявлено найвищі показники загальної навчальної самоефективності у працівників бізнес-структур (141,61), дещо нижчі у аплікатів (137,26) та літніх людей, що проходять навчання в «Університеті третього віку» (136,70), низькі – у педагогів (129,68) і найнижчі у студентів (122,92).

На другому етапі для вивчення особливостей вікової динаміки навчальної самоефективності різновікових категорій дорослих був застосований метод дисперсійного аналізу. Дисперсійний аналіз – це статистичний метод вивчення впливу окремих контрольованих факторів на мінливість (варіативність) ознаки, що вивчається. Дослідження проводилося методом дисперсійного аналізу за Фішером та за Краскелом-Уолесом.

Метод дисперсійного аналізу за Краскелом-Уолесом призначений для оцінки відмінностей одночасно між більше, ніж двома групами за рівнем будь-якої ознаки. Критерій Н за Краскелом-Уолесом іноді розглядається як непараметричний аналог методу однофакторного дисперсійного аналізу для незалежних вибірок. Даний метод використовувався як додатковий до основного методу

(дисперсійного аналізу за Фішером) для отримання більш точних результатів.

Для проведення дисперсійного аналізу респонденти були поділені на три групи за віком: перша група – від 25 до 34 років (складалася з студентів заочників), друга група – від 35 до 50 років (складалася з педагогів,

Примітка: Mean - це середнє значення показника в групі, SE – стандартна помилка середнього, F – критерій Фішера, KW-H – критерій Краскела-Уолеса

Рис. 1. Вікова динаміка показника «Ціннісно-сміслові відношення до навчальної діяльності (освіти)»

працівників бізнес-структур, безробітних); третя група – від 60 до 76 років (складалася з слухачів «Університету третього віку»).

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Ціннісно-сміслові відношення до навчальної діяльності (освіти)» представлено на Рис.1

Показники діаграми свідчать, що у трьох виділених нами вікових групах існують статистично достовірні відмінності за шкалою «Ціннісно-сміслові відношення до навчаль-

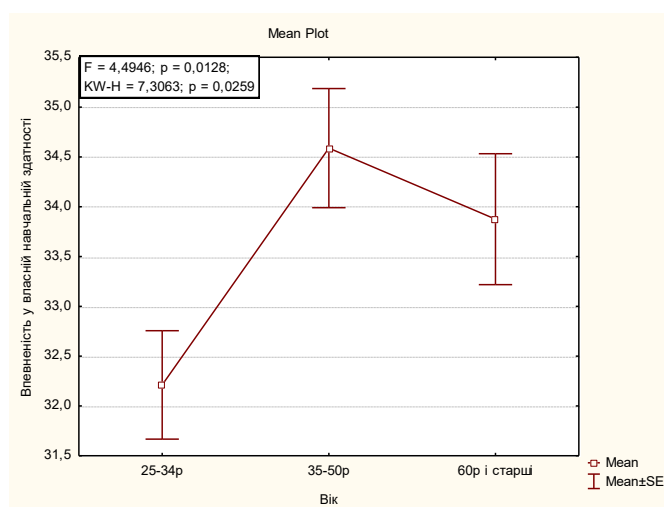
ної діяльності (освіти)». З віком цей показник зростає, найнижчий він (у порівнянні з іншими) у віковій групі 25-35 років, а найвищий у 60 років і старше. Ціннісно-смыслове відношення до навчальної діяльності (освіти) дорослих сприяє свідомому присвоєнню знань, визначає рівень активності суб'єкту навчання, впливає на саморегуляцію навчальної діяльності, вказує на психологічну зрілість індивіду. У кожному віковому періоді ціннісне відношення до навчальної діяльності детермінується зовнішніми і внутрішніми чинниками. Так, у студентські роки відношення до навчальної діяльності залежить від організації навчального процесу, змісту навчальних планів і програм професійної підготовки, що відповідають чи не відповідають очікуванням студентів; від особистості викладача, що транслює своє ціннісне відношення до освіти та сприяє саморозкриттю та самозмінненню студента та ін.

З віком ціннісно-смысловий аспект навчання детермінується життєвим досвідом людини. Дорослий краще розуміє межі своїх знань та незнань. Чим більш зрілою стає людина, тим більше навчальна діяльність виступає не як зовнішнє примушення, а як внутрішня потреба. Навчальна діяльність стає способом отримання цінних для дорослого знань та компетентностей. З віком у дорослих формується стійке ціннісне відношення до знань у професійній сфері.

У після-професійний період зростає

значущість знань з сімейно-особистісної сфери. Ціннісними для людей поважного віку стають знання, що пов'язані зі здоров'ям та здоровим засобом життя. Літні люди прагнуть краще пізнати себе, свої ресурси, прагнуть до соціальної взаємодії та повноцінного життя у соціумі, що без сучасних знань (наприклад, комп'ютерної грамотності, володіння іноземними мовами тощо) не можливо. Вони високо цінують організоване системне навчання, тим більше, що в Україні на сьогодні навчання для людей поважного віку дуже обмежене.

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Впевненість у власній навчальній здатності» представлено на Рис. 2.

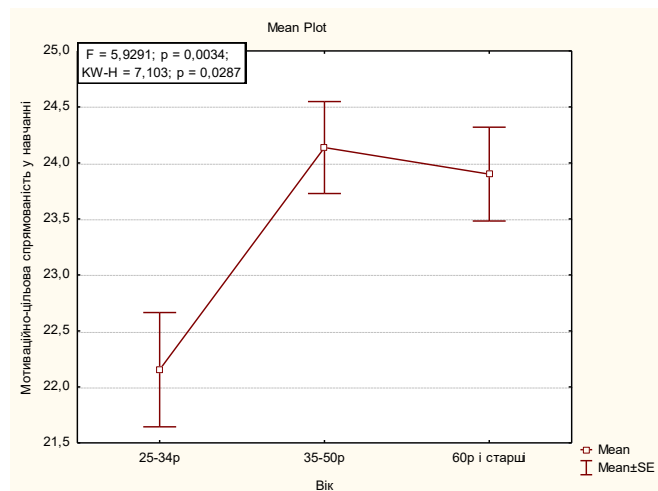
Рис.2. Вікова динаміка показника «Впевненість у власній навчальній здатності»

Діаграма показує, що з віком відбувається зростання у дорослих впевненості у власній навчальній здатності, однак, з 60 років і старше це відчуття починає потро-

ху знижуватися. Цей висновок підтверджується численними дослідженнями функціонування пізнавальних процесів дорослих людей та інволюційними процесами людей похилого віку. Так, з віком спостерігається зниження швидкості і обсягу обробки перцептивної інформації у процесі пізнання, особливо якщо дві події відбуваються одночасно; зниження вибірковості уваги; уповільнення реакції дорослого на подразники. Літня людина починає сумніватися у власній навчальній здатності, у можливостях освоєння нових знань та компетентностей. На похилих людей також впливають пануючі у соціумі негативні соціальні стереотипи, що пов'язані зі сприйняттям їх пізнавальних можливостей як згасаючих, схильних до деградації. Прийняття літньою людиною негативних соціальних стереотипів, прискорює інтелектуальне старіння, заважає активній життєдіяльності. Уміння протистояти негативним стереотипам, адекватно оцінювати себе і власні можливості допомагає літнім людям запобігти передчасного старіння.

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Мотиваційно-цільова спрямованість у навчанні» надані на Рис.3.

За результатами дисперсійного аналізу показник мотиваційно-цільової спрямованості у навчанні з 25 років активно зростає (пік у 35-50 років), а потім спостерігається його незначне зниження. Мотиваційна структура різновікових категорій дорослих змінюється: зовнішні навчальні мотиви (отримання диплому,

Рис. 3. Вікова динаміка показника «Мотиваційно-цільова спрямованість у навчанні»

кар'єрного зростання, авторитету, орієнтації на успішних інших тощо) поступово зникають, а внутрішні мотиви саморозвитку, самовдосконалення, пізнання своїх потенційних можливостей стають домінуючими. На думку дослідників, переважання внутрішніх мотивів учіння сприяє формуванню психологічної готовності людини вчитися впродовж всього життя.

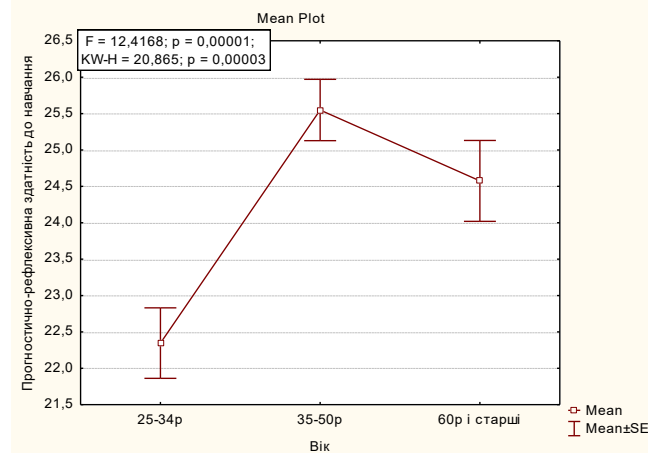
Навчальні мотиви, що пов'язані з базовими потребами (наприклад, навчання заради підвищення заробітної плати, матеріального достатку, соціального визнання, професійної самореалізації) мають більшу силу для молоді та людей середнього віку. Мотиви розвитку особистості, прагнення розширити світогляд, підвищити загальнокультурний рівень, згідно дослідження Городецької І. М., займає у структурі мотивації дорослого (молоді та людей

середнього віку) друге місце [5]. Проте, у літніх людей, ці мотиви є домінуючими. Мотиваційна сфера учіння людей літнього віку характеризується прагненням до розкриття творчих здібностей, бажанням отримати знання для повноцінної соціальної взаємодії, знання, що допомагають не втратити сенс життя та бути цікавим для інших.

Зміни відбуваються і у системі цілепокладання людей старшого віку. Їх навчальні цілі обумовлені життєвою ситуацією і залежать від проблем, з якими стикається доросла людина у повсякденному житті. Навчання допомагає призупинити інволюційні процеси. Літні люди прагнуть отримати знання у тих сферах життєдіяльності, до яких вони не могли залучитися у молодому віці в силу різних причин. Однак, люди старшого віку не ставлять за мету постійно визначати для себе нові навчальні цілі та досягати найвищих результатів у пізнавальній діяльності. Тому, на наш погляд, повільне зниження з віком показника «Мотиваційно-цільова спрямованість у навчанні» є цілком обумовленим.

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Прогностично-рефлексивна здатність до навчання» подано на Рис.4.

За результатами дисперсійного аналізу показник «Прогностично-рефлексивна здатність до навчання» у різновікових групах дорослих зростає з 25 до 50 років, а потім починає активно знижуватися. Це ми пояснюємо тим, що людей старшого віку менше хвилює

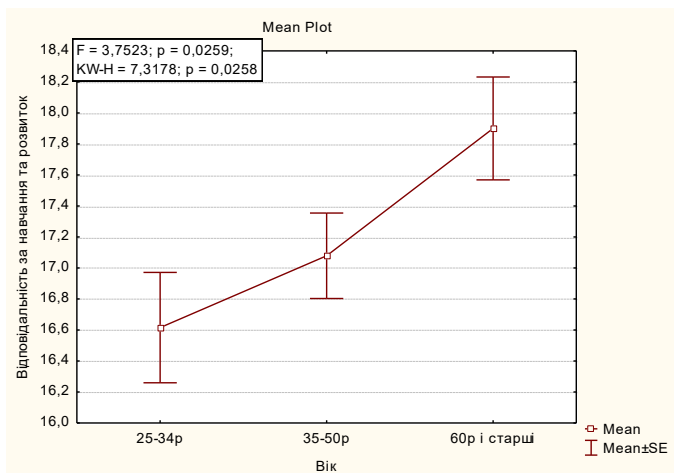
Рис. 4. Вікова динаміка показника «Прогностично-рефлексивної здатності до навчання»

кінцевий результат навчання (документ, що слухачі отримують після навчання в «Університеті третього віку» не має для них життєвого значення). Вони не прагнуть аналізувати самозмінення та психологічні новоутворення, що виникли у процесі навчання. Для них більш важливим є сам процес навчальної діяльності, в якому літні люди можуть вступати у міжособистісну взаємодію, розширювати коло спілкування, отримувати задоволення та позитивні емоції («як би повертаючись у студентські роки»).

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Відповідальність за навчання та саморозвиток» представлено на Рис.5.

Дані діаграми демонструють, що з віком показник «Відповідальність за навчання та саморозвиток» поступово зростає. Згідно досліджень науковців рівень відповідальності у різних сферах життєдіяльності людини мо-

Рис. 5. Вікова динаміка показника «Відповідальність за навчання та саморозвиток»

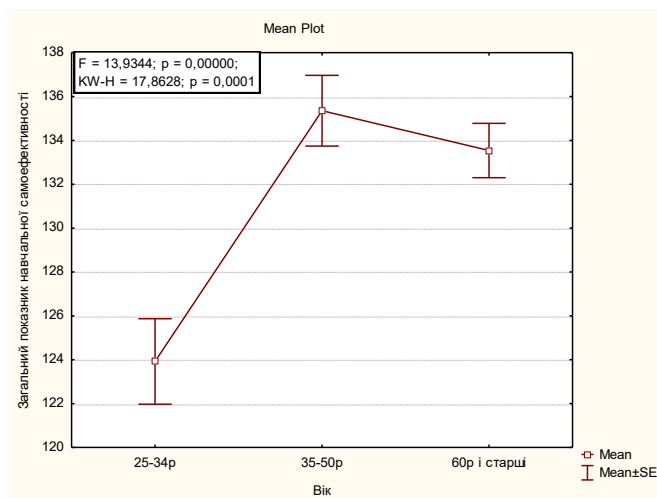
же мати відмінності. Так, індивід може мати високий рівень відповідальності щодо своїх родинних та професійних обов'язків і низький рівень відповідальності стосовно власного здоров'я чи саморозвитку. Почуття відповідальності є показником психологічної зрілості особистості, її готовності самостійно робити вибір та приймати наслідки власних дій.

Навчання молоді та людей середнього віку, які увійшли у досліджувану вибірку, детерміновано соціальними вимогами щодо кваліфікації спеціалістів, які мають постійно підвищувати рівень своєї професійної майстерності. Тому, молодь і дорослі середнього віку включаються у процес навчання, у більшості своєму, не з власної волі, а в силу виниклих соціальних (професійних) обставин. Навчання літніх людей (слухачів «Університету третього віку») самодетерміновано. Вони самостійно прийняли рішення відносно власного

навчання, тому зростання вікової динаміки відповідальності за навчання та саморозвиток у старшому віці, ми пов'язуємо з усвідомленим вибором та ціннісним відношення людей старшого віку до знань та процесу навчання.

Результати дисперсійного аналізу за шкалою «Загальна навчальна самоефективність» можемо спостерігати на Рис. 6.

За результатами дисперсійного аналізу показник «Загальної навчальної самоефективності» зростає у перших двох групах досліджуваних (з 25 до 50 років) та повільно знижується після 60 років і старше. Зниження показника «Загальної навчальної самоефектив-

Рис. 6. Вікова динаміка показника «Загальна навчальна самоефективність»

ності» дорослого з віком обумовлене, на наш погляд, об'єктивними причинами: інволюційними процесами, зміною структури мотивації, впливом негативних соціальних стереотипів, що панують у суспільстві та соціальною незатребуваністю знань та компетентностей

людей старшого віку. Серед суб'єктивних причин, що детермінують зниження з віком навчальної самооефективності дорослих ми виділяємо: нестійкість пізнавального інтересу, проблеми з самооцінкою, проблеми з інтелектуальною сферою та недостатній розвиток важливих для навчання якостей (витримки, цілеспрямованості, самоорганізації).

Висновки. Отже, вік є значущим чинником, що неоднозначно впливає на показники (компоненти) навчальної самооефективності дорослого. Так, з віком спостерігається зростання показників «Ціннісно-сміслового відношення до навчальної діяльності (освіти)», «Відповідальності за навчання та саморозвиток», незначне зниження показника «Мотиваційно-цільова спрямованості у навчанні» і значне зниження показників «Впевненість у власній навчальній здатності», «Прогностично-рефлексивна здатність до навчання» у досліджуваних категорій дорослих. Найнижчий показник «Загальної навчальної самооефективності» у процесі дослідження був виявлений у дорослих від 25 до 34 років, найвищий – у групі дорослих від 35-50 років та повільне зниження показника у групі дорослих від 60 років та старше.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку, на наш погляд, мають бути спрямовані на дослідження інших чинників, що істотно впливають на функціонування навчальної самооефективності дорослого.

Список використаних джерел:

1. Бандура А. Теория социального научения / Альберт Бандура: [пер. с англ. Н. Н.Чубарь]. – СПб.: Евразия, 2000. – 320 с.
2. Гордеева Т. О. Мотивация учебной деятельности школьников и студентов: структура, механизмы, условия развития: дис. д-р психол. наук: 19.00.07 / Гордеева Тамара Олеговна. – М, 2013. – 444 с.
3. Мирзаянова Л. Ф. Упреждающая адаптация студентов к педагогической деятельности (кризисы, способы упреждения и смягчения) / Л.Ф.Мирзаянова.– Мн.: Бел. наука, 2003.– 271 с.
4. Первин Л. Психология личности: Теория и исследования / Л. Первин, О.Джон: пер.с англ. М.С. Жамкочьян; [под ред. В.С. Магуна]. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 607 с.
5. Психология человека от рождения до смерти / [под общей ред. А.А. Реана]. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с.
6. Шапошник Д. О. Особенности самоэффективности у людей поздней зрелости у контексті тренінгового заняття / Д.О. Шапошник, О.Л. Луценко // Вісник Харк. нац. ун-ту. Серія: Психологія. – 2012. - №1009. – с. 89-93.
7. Creed P. Self-esteem and self-efficacy outcomes for unemployed individuals attending occupational skills training programs / Peter A. Creed, Tracey D. Bloxsome, Karla Johnston – 2001. – Vol. 4. – №3. – P.285-303.
8. Lenz E. R. Self-efficacy in nursing: research and measurement perspectives / E.R.Lenz, L.M.Shartridge-Baggett. – Springer Publishing Company, NY . – 2001. – 116 p.
9. Payne B. R. (2011). In the zone: Flow state and cognition in older adults / J.J. Jackson, S.R. Noh, E.A.L Stine-Morrow. - Psychology and Aging, 26, P.738-743.

References (Transliteration):

1. Bandura A. Teoriya sotsialnogo naucheniya / Albert

Bandura: [per. s angl. N. N.Chubar]. – SPb.: Evraziya, 2000. – 320 s.

2. *Gordeeva T. O.* Motivatsiya uchebnoy deyatel'nosti shkolnikov i studentov: struktura, mehanizmy, usloviya razvitiya: dis. d-r psihol. nauk: 19.00.07 / Gordeeva Tamara Olegovna. – M., 2013. – 444 s.

3. *Mirzayanova L. F.* Uprezhdayuschaya adaptatsiya studentov k pedagogicheskoy deyatel'nosti (krizisy, sposoby uprezhdeniya i smyagcheniya) / L.F.Mirzayanova. – Mn.: Bel. nauka, 2003. – 271 s.

4. *Pervin L.* Psihologiya lichnosti: Teoriya i issledovaniya / L. Pervin, O.Dzhon: per.s angl. M.S. Zhamkochyan; [pod red. V.S. Maguna]. – M.: Aspekt Press, 2001. – 607 s.

5. *Psihologiya cheloveka ot rozhdeniya do smerti* / [pod obschey red. A.A. Reana]. – SPb.: PRAYM-EVROZNAK, 2002. – 656 s.

6. *Shaposhnyk D. O.* Osoblyvosti samoefektyvnosti u ljudej pizn'oi' zrilosti u konteksti treningovogo zanjattja /D.O. Shaposhnyk, O.L. Lucenko // Visnyk Hark. nac. un-tu. Serija: Psihologija. – 2012. - №1009. – s. 89-93.

7. *Creed P.* Self-esteem and self-efficacy outcomes for unemployed individuals attending occupational skills training programs / Peter A. Creed, Tracey D. Bloxsome, Karla Johnston – 2001. – Vol. 4. – №3. – P.285-303

8. *Lenz E. R.* Self-efficacy in nursing: research and measurement perspectives / E.R.Lenz, L.M.Shartridge-Baggett. – Springer Publishing Company, NY . – 2001. – 116 p.

9. *Payne B. R.* (2011). In the zone: Flow state and cognition in older adults / J.J. Jackson, S.R. Noh, E.A.L Stine-Morrow. - Psychology and Aging, 26, P.738-743.

Galtseva Tatiana

PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro (Ukraine)

STUDY OF AGE CHARACTERISTICS OF ADULT SELF-EFFICACY

ABSTRACT

In order to become a professional, an adult must master new thinking, be able to effectively adopt new information, achieve goals and be the subject of own development. It is possible to achieve this subject to the development of self-efficacy of the individual, a phenomenon that is a predictor of success in life, helps to manage behavior and be productive in activities and communication.

The phenomenon of educational self-efficacy of a person differs from the diversity of types of self-efficacy in other spheres of life. It characterizes the adult as a subject of learning, confident in own learning abilities, aware of own competence, able to design own development, psychologically ready for self-modification and self-improvement through education. Educational self-efficacy helps adult in professional and personal self-realization, promotes competitiveness on the modern labor market, social adaptation and creative life.

Using dispersion analysis, it has been found that age is a significant factor that contributes to the development of indicators (components) of educational self-efficacy. With

age, there is an increase in the indicators of “Value-semantic attitude to learning activities (education)”, “Responsibility for education and self-development and reduction of indicators “Motivation-goal orientation in learning”, “Confidence in own educational ability”, “Prognostic-reflexive ability to learn”. The prospects for further research of the described construct are given.

Key words: adult self-efficacy, age dynamics, dispersion analysis, categories of adults of different age.

Гальцева Татьяна Алексеевна

Кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин Днепрпетровского государственного университета внутренних дел, г. Днепро (Украина)

ИССЛЕДОВАНИЕ ВОЗРАСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ УЧЕБНОЙ САМОЭФФЕКТИВНОСТИ ВЗРОСЛЫХ

Аннотация. Чтобы стать профессионалом, взрослый должен овладеть новым мышлением, уметь эффективно осваивать необходимую информацию, достигать поставленной цели и быть субъектом собственного развития. Достичь этого можно при условии развития самоэффективности личности, феномена, который является предиктором жизненного успеха человека, помогает ему управлять поведением, быть продуктивным, результативным в деятельности и общении.

Феномен учебной самоэффективности личности отличается от разнообразия видов

самоэффективностей в других сферах жизнедеятельности. Он характеризует взрослого как субъекта обучения, уверенного в собственных учебных способностях, осознающего свою компетентность, умеющего проектировать собственное развитие, психологически готового к самоизменению и самосовершенствованию через образование. Учебная самоэффективность помогает взрослому в профессиональной и личностной самореализации, влияет на конкурентоспособность на современном рынке труда, содействует успешной социальной адаптации и жизнестворчеству.

С помощью дисперсионного анализа было выявлено, что возраст является значимым фактором, который неоднозначно влияет на развитие показателей (компонентов) учебной самоэффективности. С возрастом наблюдается рост показателей «Ценностно-смыслового отношения к учебной деятельности (образованию)», «Ответственности за обучение и саморазвитие» и снижение показателей «Мотивационно-целевой направленности в обучении», «Уверенности в своих учебных способностях», «Прогностически-рефлексивной способности к обучению». В статье автором представлены перспективы дальнейших исследований конструкта.

Ключевые слова: учебная самоэффективность взрослого, возрастная динамика, дисперсионный анализ, разновозрастные категории взрослых.

Дата отримання статті: 11.03.2018

Дата рекомендації до друку: 21.03.2018